עורכים: ד"ר הראל חורב, סמדר שאול

כרך 4, גיליון 7, יולי 2016

תוכן העניינים

הסכם לנרמול יחסים, טרור והפיכה שכשלה: החודש הארוך של טורקיה 3

סיכול ההפיכה הצבאית בטורקיה: הזווית המצרית 5

דור ה-Z באיראן: מתארגנים ברשתות החברתיות וחוגגים בקניון 7

דבר העורכים

הדסק לחקר רשתות ע״ש דורון הלפרן שמח להגיש לכם את גיליון יולי של ***ביהייב***. שני מאמריו הראשונים בוחנים את השיח ברשתות החברתיות הטורקיות והמצריות לנוכח ניסיון ההפיכה הדרמטי בטורקיה. המאמר השלישי בוחן את השיח הציבורי ברשתות האיראניות סביב ההתקהלויות ההמוניות שמארגנים צעירי איראן באמצעות המדיה החברתית, הנתפסות כביטוי למשבר ערכי בו נתון דור זה ומעוררות חשש משימוש פוליטי.

מערכת ביהייב יוצאת לחופשת הקיץ. נשוב וניפגש בספטמבר.

קריאה מהנה!

הסכם לנרמול יחסים, טרור והפיכה שכשלה: החודש הארוך של טורקיה

חי איתן כהן ינרוג'ק

בליל שישי, ה-15 ביולי, הזדעזעה טורקיה מניסיון ההפיכה שהובילו 8651 חיילים מקרב שורות הצבא הטורקי,[1] במטרה להדיח את הנשיא ארדואן מהשלטון.[2] במהלך ניסיון ההפיכה נהרגו 240 בני אדם. היעדרות תומכי ההפיכה מהרשת, מול הנוכחות המרשימה של תומכי השלטון, כמו גם מתנגדי ההפיכה, שיחקו תפקיד משמעותי בהבסת הקושרים. השיח ברשתות הטורקיות במהלך ההפיכה התאפיין בתחושת אחדות ורתימה של העם להגנה על המדינה. ואולם, לאחר בלימת ההפיכה שבו וניכרו הסדקים העמוקים בין המחנות השונים. האירועים שקדמו להפיכה, בהם נרמול היחסים עם ישראל ורוסיה, כמו גם הפיגוע בנמל התעופה על שם אתאטורק, מצטיירים כגורמים משפיעים על ניסיון ההפיכה הכושל.

תחילתה של התקופה המטלטלת שעברה טורקיה, ואשר קדמה לניסיון ההפיכה הדרמטי, בפרסום הסכם לנרמול היחסים של טורקיה עם ישראל ורוסיה ב-27 ביוני. המשכה בפיגוע הטרור שביצע ארגון ה'מדינה האסלאמית' כיממה לאחר מכן בשדה התעופה על שם "אתאטורק", שגרם למותם של 45 בני אדם.[3] בניגוד לעבר, תומכי הממשל הם שהביעו תמיכה בפוליטיקה הפייסנית החדשה. לדידם, נרמול היחסים עם ישראל צפוי לאפשר הכנסת סיוע הומניטארי לרצועת עזה, והפיוס עם מוסקבה עשוי להטיב עם התיירות הטורקית.[4] לעומת זאת, חילונים רבים כינו את ארדואן "משרת של ישראל", וטענו כי לא הביא להישג משמעותי בהסכם מולה.[5] גם בקרב האיסלאמיסטים, בהם תומכי ארגון IHH שהיה אחראי למשט לעזה, היו מי שמתחו ביקורת חריפה נגד הנשיא הטורקי על הפיוס.[6] בתגובה נזף ארדואן במארגני המשט, וטען כי לא קיבלו את ברכתו ליציאה לעזה במשפט: "האם שאלתם אותי?", שהפך לזמן מה למטבע לשון ששימש כאמצעי לניגוח הנשיא בשל הפקרתו כביכול את המאבק הפלסטיני.

בעוד השיח ברשתות נסוב סביב מדיניות החוץ, התרחש הפיגוע בשדה התעופה. גולשים טורקים צייצו כי טורקיה לא תיכנע לטרור וכי הם "מסרבים להתרגל" לחיות תחת איום טרור תמידי.[7] במקביל הופץ ברשתות התיוג "#אנחנו לא מאובטחים", שהטיב לבטא את תחושת הפחד של הגולשים מהמצב הביטחוני הרעוע במדינה.[8] הגולשים אף הביעו ביקורת חריפה כלפי מדיניות החוץ הטורקית בסוריה שהובילה, לראייתם, לזליגת טרור לתחומי המדינה.

בדידותה של טורקיה במזרח התיכון מול ישראל, מצרים וסוריה, יחסיה הרעועים עם רוסיה והפיגועים שביצעו 'המדינה האסלאמית' וה-PKK – הובילו אותה למצב של אי יציבות. בדיעבד, מצב זה נראה כהזדמנות פז עבור הקושרים להשתלטות על השלטון במדינה. מנגד, עמדה לטובת ארדואן הדחת ראש הממשלה הקודם, דאוטאולו, שהצטייר כמקור הבעיה למדיניות החוץ הטורקית, וכן הפעולות שנקט הנשיא לתיקון יחסי החוץ של טורקיה, כחלק ממדיניות חוץ חדשה שהתאפיינה ברוח פייסנית. צעדים אלה שיחקו לרעת הקושרים, משום ששמו קץ לבדידותה של טורקיה בזירה הבינלאומית וחיזקו משמעותית את הלגיטימציה של ממשל ארדואן. בנוסף, אירועים אלה הפחיתו לחצים כלכליים ומדיניים מבית ומבחוץ. נראה כי הקושרים בחרו להוציא אל הפועל את תכנית ההפיכה הצבאית, בטרם תורגש ההשפעה החיובית של צעדים אלה בחברה הטורקית.

פעולות ניסיון ההפיכה נפתחו בחסימת גשר הבוספורוס שבאיסטנבול, המקשר בין חלקה האסייתי לזה האירופאי, ומהווה את עורק החמצן העיקרי של העיר. המשכו בגיחות אוויריות של חיל האוויר הטורקי מעל שמי איסטנבול והבירה אנקרה, ובלקיחתו בשבי של הרמטכ"ל הטורקי. במקביל, נפתחה אש לעבר מטה ארגון הביון הטורקי (MIT) באמצעות מסוק קרב שחג מעל אזור זה, לצד ניסיון פשיטה שהובילו הקושרים על המלון בו שהה הנשיא ארדואן במרמריס, במטרה להתנקש בחייו או להביא ללכידתו. בשל מספרם הדל של הקשרים, שעמד על כאחוז וחצי מכלל הצבא הטורקי, ואי הצלחתם לקבל את תמיכת הקצונה הבכירה, ניסיון ההפיכה לא הצליח לצבור כוח רב. יתרה מכך, במהלך ניסיון ההפיכה, הכוחות המורדים, שתיאמו ביניהם את מהלכיהם ברשת החברתית ואטסאפ, לא הצליחו להשתלט על ערוצי החדשות המרכזיים ועל הרשתות החברתיות. בכך אפשרו לממשל לעשות שימוש באמצעים אלה לגיוס סיוע ציבורי לבלימת ההפיכה. בראיון טלוויזיוני לערוץ הטלוויזיה CNN TURK באמצעות אפליקציית "פייסטיים", קרא ארדואן לציבור לצאת לרחובות. בין ההמונים שלקחו חלק בבלימת הקושרים, היו גם מתנגדי הנשיא אשר ביקשו למנוע את הפגיעה בדמוקרטיה. האזרחים חסמו בגופם את דרכם של הטנקים, וקראו להצטרפות של אזרחים נוספים תחת התיוג "#לא להפיכה".[9] קריאות דומות נשמעו גם מצריחי המסגדים ברחבי טורקיה ולוו בקריאות "אללה אכבר", אשר ביטאו במפורש את תמיכת אנשי הדת בארדואן. ההתנגדות להפיכה הפכה לאינטרס ציבורי משותף, כולל של מפלגות הפרלמנט.

ארדואן מתראיין ברשת CNN TURK באמצעות אפליקציית פייסטיים

מכלול הגורמים השונים, בהם יציאת ההמון לרחובות, היעדר תמיכה נרחבת להפיכה מקרב שורות הצבא ונחישות המשטרה, שמו קץ להפיכה. ברוב המקרים, היו אלה השוטרים שפעלו למעצר החיילים. ואולם, היו מקרים לא מעטים בהם ההמון ביצע לינץ' בחיילים הקושרים. גולשים רבים מחו נגד תופעות אלה ופתחו בקמפיין חברתי בשם "אל תיגע בחייל שלי".[10] הגולשים הדגישו כי החיילים הטוראים רק מילאו אחר הפקודות, וכי לא הייתה להם הזכות להתנגד למפקדיהם. טענה נוספת היא שהחיילים כלל לא ידעו שהם לוקחים חלק בהפיכה, ונאמר להם שמדובר בתרגיל צבאי.

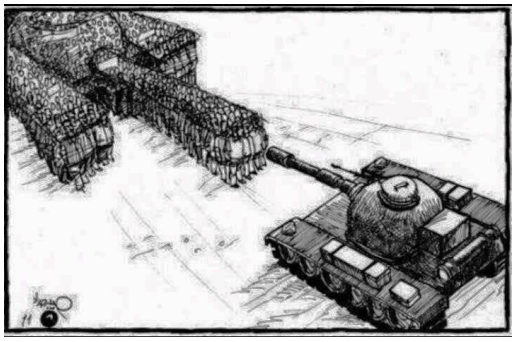

"חג לדמוקרטיה", מתוך טוויטר מה-15 ביולי

לאחר ההפיכה, היו גולשים אשר הטילו ספק באותנטיות המהלך, בעיקר מקרב החילוניים, באמצעות התיוג "זו לא הפיכה, זה מחזה תיאטרון", שהפך לפופולרי ברשת. לראייתם, ארדואן ומפלגתו ביימו את ההפיכה על מנת להדיח את יריביהם בכל מוקדי הכוח בטורקיה, ולאפשר את הפיכתה של טורקיה לממשל נשיאותי ריכוזי. הגולשים לעגו ל"חובבנות", כהגדרתם, שהפגינו החיילים הקושרים במהלך ניסיון ההפיכה, ולאי יכולתם להשתלט על מוקדי הכוח. מנגד, הציעו תומכי ארדואן "השתלת מוח" למפקפקים בהפיכה. שיח זה שם קץ לתחושת האיחוד שאפיינה את אירועי ההפיכה. המתח הלך וגבר עם השוואות שביצעו תומכי הממשל בין ההפיכה למהומות גזי פארק שהתרחשו ב-2013. מהומות אלה נועדו למנוע מארדואן את הסבת הפארק

למרכז קניות שיבנה בדמות בית התותחן העוסמאני, אותו מבנה שעל הריסותיו נבנה הפארק. גולשים אלה הפיצו את התיוג "לא למען העצים, אלא למען המולדת" שנועד להציג את מאבקם הנוכחי כמאבק למען המולדת, בשונה מהמאבק שנעשה עבור גזי פארק.[11] בנאומו של ארדואן ב-19 ביולי, יום לאחר העלאת הנושא לשיח הרשתי, הוא הציג את כוונותיו לממש את תכניתו בנוגע לגזי פארק.[12] לאחר שנחשף ארדואן לשיח הרשתי, הוא ככל הנראה הגיע למסקנה שהמציאות שלאחר ההפיכה ומצב החרום עליו הכריז, מספקים לו אפשרות פז למימוש תכניותיו במתחם.

מחלוקת נוספת שטלטלה את הרשת נגעה בסוגית הענישה הנדרשת כלפי הקושרים. תומכי הממשל ביקשו להשית על החיילים הקושרים עונשים כבדים, בכלל זה יישום מחדש של עונש מוות.[13] מקרב התומכים, היו גולשים לאומנים רבים שדרשו להחיל זאת גם על מנהיג המחתרת הכורדית (PKK), עבדאללה אוג'אלאן, בניגוד לעמדת הממשל שאינו מעוניין בכך בשלב זה, וכן על עבריינים מין. מנגד, כצפוי, התייצבו גולשים חילונים שהתנגדו לכך בטענה כי מדובר בהפרה יסודית של זכויות האדם,[14] ואף פנו לבקשת רחמים עבור האימהות הדומעות של הקושרים.

הרשתות החברתיות בטורקיה הוכיחו מעל לכל ספק את כוחם בעיצוב ההתרחשויות בשטח. באופן אירוני הם אלה אשר שימשו את ארדואן להצלת שלטונו מפני ההפיכה. אירוע זה סיפק הוכחה ראשונה להערכות שהיו תיאורטיות עד כה, לפיהן הופעת הרשתות תאתגר את דפוס ההפיכה המסורתי שתחילתו בהשתלטות על אמצעי התקשורת המרכזיים.[15] השיח האנטי-צבאי של כלל המחנות בזמן ניסיון ההפיכה מלמד כי בעיני העם הטורקי השלטון הצבאי אינו עדיף על שלטונו של הנשיא ארדואן. תקוות הקושרים לפיהן הקצונה הבכירה תצטרף להפיכה עם החלתה בשטח, לצד תקווה להצטרפות הציבור המתנגד לממשל, לא התממשו. בפועל נתקלו הקושרים בהתנגדות ציבורית נרחבת. עם זאת, אין בכך להסוות על השסעים העמוקים הקיימים בחברה הטורקית.

סיכול ההפיכה הצבאית בטורקיה: הזווית המצרית

ד"ר מיכאל ברק

סיכול ההפיכה הצבאית בטורקיה והכתרתו של הנשיא ארדואן כגיבור היום התקבלו ברגשות מעורבים ברשתות המצריות, על רקע היריבות השוררת בין שתי המדינות מאז עלייתו של אל-סיסי לשלטון בהפיכה צבאית ב- 2013, והדחתו של הנשיא דאז, מורסי, איש האחים המוסלמים. [16] מתנגדי משטרו של אל-סיסי – ליבראליים המצדדים בדמוקרטיה, לצד חברי תנועת האחים המוסלמים שלאלפים מחבריהם העניק ארדואן מקלט מדיני – הביעו שמחה על סיכול ההפיכה ועל נכונותו של העם הטורקי להתעמת עם הקושרים. מנגד, גולשים, ובראשם תומכי הנשיא אל-סיסי, הביעו אכזבה מכישלון הפוטש והדגישו כי התפתחות זאת משחקת לידיו של הנשיא הטורקי. לדידם, ארדואן עשוי לנצל זאת בכדי להיפרע מיריביו תוך הפעלת אמצעי דיכוי שונים, ובכך לאיים על צביונה הדמוקרטי של טורקיה. השיח סביב ההפיכה הטורקית חושף עצב רגיש בחברה המצרית הנוגע לשאלת זהותה של מצרים, באם פניה לדמוקרטיזציה או לחילופין, להמשך השלטת משטר הנגוע במיליטריזם, כפי שמתבטא הדבר תחת משטרו של אל-סיסי.

"טורקיה של ארדואן לאחר ניסיון ההפיכה: טיהור מלא"

השיח שהתפתח ברשתות המצריות בעקבות האירועים הדרמטיים בטורקיה, עסק בצורה נרחבת בסיבות לכישלון ההפיכה. היו גולשים שציינו כי הפופולאריות הרבה והלגיטימציה לה זוכה ארדואן בטורקיה, הובילו את העם לצאת אל הרחובות. אחרים הדגישו כי היה זה רצון האזרחים להגן על הדמוקרטיה ולא על ארדואן, דבר שזכה להוקרת הגולשים: "לעם הטורקי מגיע כבוד מכיוון שהוא לא הניף תמונה של אף אדם אלא את דגל ארצו, עליה הוא מבקש לשמור".[17] תומכי אל-סיסי, לעומת זאת, טענו כי מדובר בהצגה מתכוננת היטב של ארדואן, שנועדה להסיח את הדעת מהסכם הנורמליזציה עם ישראל, ההתנצלות בפני פוטין, ההתקרבות למשטרו של אסד, ולחיסול חשבונות עם יריביו. הטיב להסביר זאת אחד הגולשים שטען כי "מדובר בצבא חזק שהינו אחד מעשרת הצבאות החזקים ביותר בעולם: כיצד ייתכן שהפיכה זו סוכלה בידי אזרחים? לבטח מדובר בשחקנים". לגולש אחר הזכירה ההפיכה בטורקיה את זו שביים שליט לוב לשעבר, קדאפי, בשנת 1991.[18]

הסלידה העמוקה שאפיינה את השיח של תומכי אל-סיסי כלפי ארדואן באה לידי ביטוי באופן הנלעג בו הציגו את דמותו. גולשים כינו את הנשיא הטורקי "קרדואן", כינוי המאחד בין שמו של הנשיא למלה "קוף" (*קרד*). הכינוי הופץ ברשתות באמצעות שירו של הזמר המצרי שעבאן עבד אל-רחים (שהתפרסם בזמנו הודות לשיר "אני שונא את ישראל") בשם "הקוף פשט [את עור] הצבא".[19] סלידת הגולשים גברה לאחר ראיון שהעניק ארדואן לאל-ג'זירה מספר ימים לאחר ניסיון ההפיכה, בו חזר להאשים את אל-סיסי בביצוע הפיכה צבאית לא חוקית. בתגובה טענו תומכי אל-סיסי כי במצרים התחוללה מהפכה (*ת'ורה*) ולא הפיכה (*אנקלאב*), שכן רובו המכריע של העם המצרי תמך במהלך שהוביל הצבא המצרי נגד מורסי. רבים אף האשימו את ארדואן בניסיונות לערער את יציבותה של מצרים. אבראהים עיסא, בדרן מצרי ידוע, צייץ כי "ארדואן אחראי על הדם הזורם במצרים" בשל תמיכתו בגורמי טרור, בהם האחים המוסלמים. גולש אחר צייץ כי ארדואן אף פיקח על תכנית הדחתו של הנשיא חוסני מבארכ והעלאת האחים לשלטון. לדברי גולש מהעיר גיזה, הנשיא הטורקי אף סייע בעשור האחרון לחדירת האחים המוסלמים למוסדות המדינה בטורקיה ולהקמת מיליציות, בהן הסתייע, בסופו של דבר, כדי לדכא ההפיכה.[20] נוכח זאת הצהיר גולש מצרי כי העם המצרי חייב לתמוך בהפיכה.[21]

לאור תוצאות ההפיכה, היו גולשים אשר הביעו חשש מהתחזקות תנועת האחים במרחב: "ההפיכה המזויפת בטורקיה היא הרופא שהביא ללידתה [של תנועת האחים המוסלמים]. היא הובסה [במצרים] אולם כעת היא נולדה [מחדש] וצומחת בטורקיה". גולש אחר צייץ כי "האחים בארצות ערב, במיוחד במדינות המפרץ, שמחים על כישלון ההפיכה. הודות לתמיכתו [של ארדואן] יוכלו למרוד נגד שליטיהם".[22]

במסגרת השיח המצרי נשמעו קולות, כולל בקרב הגולשים הליבראליים, שביקשו ללמוד מהצלחת סיכול ההפיכה הצבאית בטורקיה, נוכח כישלון המצרים למנוע את ההפיכה הצבאית ב-2013. גולש מצרי ציין כי הטורקים השכילו להתעלות על חילוקי הדעות ביניהם ולהתאחד בשעת משבר כדי לסכל ההפיכה: "הידד ענק לאופוזיציה הלאומית, החילונית, והליבראלית הטורקית לארודאן, אשר הטתה כתף אחת עם ארדואן, שלא כמו במצרים".[23] גולשים אחרים ציינו כי בניגוד לעם הטורקי, העם המצרי הינו מפולג.[24] עמר עבד אל-

האדי, ממייסדי "מפלגת המצפון הדמוקרטית" אף הגדיל לעשות כשצייץ בחשבון הטוויטר שלו כי המקרה הטורקי הינו "לקח מעשי עבור המצרים כיצד להפיל את ההפיכה הצבאית במצרים".[25] גולשים אסלאמיסטיים במצרים הצביעו על תפקידם החשוב של המסגדים בטורקיה בסיכול ההפיכה: "בטורקיה שומרים על העם באמצעות הקריאות לתפילה במסגדים, בעוד שבמצרים הצבא משריש במוחות חייליו סלידה כלפי המסגד".[26] בהקשר זה הפיצו מתנגדיו של אל-סיסי תיוג בשם "המטרה: מסגד", במטרה להמחיש כי המשטר מתכחש לדת האסלאם.[27] מתנגדי אל-סיסי מחו גם על הסיקור המוטה של התקשורת המצרית אחר האירועים בטורקיה. לדבריהם, העיתונות המגויסת נחפזה להספיד את שלטונו של ארדואן ולהזין את הקוראים במידע שגוי.[28] גולשים רבים האשימו אומנים מצרים בזריית חול בעיני הציבור לגבי עמדתו של ארדואן כלפי מצרים, כפי שציין גולש אסלאמיסט: "ארדואן לא תקף את מצרים, אלא את הערס שעומד בראשו".[29] עיתונאים מצרים שהשמיצו את ארדואן וכינוהו "היטלר של טורקיה התוקף את מצרים", זכו אף הם לביקורת ותוארו כעיתונאי חצר של אל-סיסי.[30]

מעבר ליריבות העמוקה השוררת בין שתי המדינות, השיח הרשתי במצרים מצביע, ללא ספק, על חברה משוסעת שבה ישנם אסלאמיסטיים וחילוניים כאחד אשר אינם מוכנים להשלים עם ההפיכה הצבאית של אל-סיסי. התנהגותו של העם הטורקי מהווה מושא קנאה ומקור השראה עבור גולשים מצרים הנמנים על האחים המוסלמים, אך גם על הזרמים הדמוקרטיים המתנגדים לאל-סיסי. לראייתם, העם המצרי לא השכיל לדבוק ברוח המהפכנית שאפיינה אותו במהפכת ינואר 2011, וקיבל בהכנעה את ההפיכה הצבאית של אל-סיסי בשל הפילוג הפוליטי העמוק המאפיין אותו כיום. השיח מבטא גם חשש בקרב תומכיו של אל-סיסי מהתחזקות כוחם של האחים במרחב, ומתן רוח גבית לטרור נגד מצרים, נוכח נצחונו של ארדואן.

דור ה-Z באיראן: מתארגנים ברשתות החברתיות וחוגגים בקניון

ד"ר רז צימט

במהלך חודש יוני השתתפו אלפי צעירים איראנים במפגשים חברתיים רחבי היקף שאורגנו באמצעות הרשתות החברתיות. שני מפגשים מרכזיים בטהראן ובמשהד שיועדו לחגיגות סיום שנת הלימודים, פוזרו בכוח על-ידי כוחות הביטחון. המפגשים עוררו שיח ציבורי נרחב. מחד גיסא, היו מי שהתקנאו בצעירים על תעוזתם וראו בכך אקט מחאתי. מאידך גיסא, ההתקהלויות זכו לביקורת חריפה, הן במרחב המקוון והן בתקשורת המסורתית, נוכח המשבר הערכי בו נתון 'דור ה-Z' באיראן – ילידי שנות התשעים והמחצית הראשונה של העשור הראשון של המאה ה-21. האירועים מספקים צוהר ליכולתם המרשימה של הצעירים באיראן לכנס התקהלויות באמצעות שימוש ברשתות, כמו גם להשלכות הפוליטיות האפשריות לסוג כזה של פעילות.

ב-7 ביוני התכנסו אלפי צעירים במתחם "כורש", מרכז קניות ובידור במערב-טהראן. ההתארגנות לקראת המפגש נעשתה באמצעות הרשתות החברתיות. בעמוד אינסטגרם עם למעלה מ-2,000 עוקבים[31] ובערוץ טלגרם עם למעלה מ-16 אלף חברים[32] קראו המארגנים לצעירים האיראנים להגיע למרכז הקניות על מנת לחגוג את סיום בחינות בית-הספר וראשית חופשת הקיץ. שעות ספורות לפני האירוע המתוכנן התפרסמה הודעה מטעם המארגנים בערוץ הטלגרם בה דווח על ביטול המפגש, בשל העדר תיאום עם רשויות הביטחון.[33] חרף הודעה זו הגיעו לקניון קרוב ל-2,000 צעירים שהחלו לחגוג ולרקוד עד לפיזורם תוך זמן קצר על-ידי כוחות הביטחון. תמונות וסרטונים המתעדים את הצעירים החוגגים בשטח מתחם הקניות ומחוצה לו תועדו והופצו ברשתות.[34]

התקהלות הצעירים במתחם כורש בטהראן, מתוך פרסום בטלגרם

פיזור הצעירים על-ידי המשטרה לא מנע ניסיונות לארגן מפגשים דומים בטהראן ובערים נוספות. בסוף יוני ארגנו צעירים אירוע דומה בעיר משהד. גם הפעם שימשו הרשתות החברתיות במה להתארגנות. באירוע השתתפו מאות צעירים ואף הוא פוזר בכוח על-ידי המשטרה, שטענה להפרת הסדר הציבורי במקום. סגן התובע הכללי במשהד מסר כי במהלך האירוע נעצרו מספר צעירים, בהם שני צעירים בני 19 ו-20 שארגנו את המפגש. הנאשמים טענו, לדבריו, כי ארגנו את האירוע באמצעות הרשתות על מנת להוכיח לחבריהם בטהראן כי גם הצעירים במשהד יכולים לכנס מפגש דומה.[35] משמע, ההתארגנות באמצעות הרשתות אינה מוגבלת לטהראן ויכולה להתקיים גם בערי הפריפריה, כולל במשהד המתאפיינת באוכלוסייה שמרנית יחסית.

התגובות ברשתות החברתיות ובאתרי החדשות נוכח התקהלויות הצעירים בטהראן ובמשהד היו מגוונות, וכללו גילויי תמיכה בצעירים לצד ביקורת על אופן התנהגותם. חלק מהגולשים שיבחו את הצעירים על יכולת התארגנותם ועל אומץ לבם לקיים מפגשים חברתיים רבי-משתתפים ללא כל חשש. "ההבדל ביני לבין ילידי שנות התשעים והאלפיים הוא שאני מדבר, אבל הם עושים", כתב אחד הגולשים.[36] כמה גולשים אף השוו זאת לתנועת המחאה שפרצה באיראן בקיץ 2009, בעקבות טענות האופוזיציה הרפורמיסטית לזיוף תוצאות הבחירות לנשיאות.[37]

תגובות רבות אחרות, לעומת זאת, כללו ביטויי לעג וזלזול כלפי דור ה-Z האיראניים בטענה כי הם מעדיפים לחגוג ולבלות, ללא כל תכלית ראויה, במתחמי בידור וקניות. זאת, לעומת ילידי שנות החמישים והשישים שהובילו את המהפכה האסלאמית ב-1979, וילידי שנות השמונים וראשית שנות התשעים שהובילו את מהומות 2009. אין זו הפעם הראשונה שהתנהגות צעירים באיראן מעוררת שיח נוקב סביב המשבר הערכי בו נתונה החברה האיראנית. כך, למשל, עורר האבל ההמוני של צעירי איראן על מותו של זמר הפופ, מורתזא פאשאא'י, בחודש נובמבר 2014 ממחלת הסרטן דיון ציבורי סביב תהליכים המתחוללים בחברה האיראנית.[38]

ביקורת חריפה במיוחד כנגד התנהגות הצעירים נמתחה מצד אמצעי תקשורת המזוהים עם הימין השמרני. מאמר שהתפרסם בעיתון "וטן אמרוז" הצביע אף הוא על השוני בין התקהלויות הצעירים בעת הנוכחית

לאלה של ילדי שנות השמונים, שהתאספו לצורך מפגשים דתיים, ניצחונות ספורטיביים או אירועי מחאה פוליטיים. תופעה זו מעידה, לטענת היומון, על "הוואקום הערכי" אליו נקלעה החברה האיראנית והינו ביטוי להיחלשות ערכי החברה המסורתית, בהם צניעות, כבוד המשפחה והערכה עצמית. במאמר עלתה ביקורת גם כלפי פעילותם האינטנסיבית של הצעירים האיראניים ברשתות החברתיות. נטען כי הצעירים ניזונים מהמידע המופץ במרחב הווירטואלי ומובלים על ידו, וכי עיקר הערכתם נתונה לכמות הפידבקים להם זוכים פרסומים במרחב זה. בשל השהות המתמשכת במרחב הווירטואלי, הצעירים האיראנים אינם מבחינים עוד בין דפוסי התנהגות המקובלים ברשת לאלה המקובלים במציאות, ומתנהגים באופן בלתי-מוסרי גם במפגשים אמיתיים.[39]

לצד הביקורת הערכית, הזהיר היומון השמרני "ג'האן ניוז" גם מפני ההשלכות הפוליטיות והביטחוניות האפשריות של התארגנות הצעירים ברשתות החברתיות. העיתון תלה את האחריות להתנהגותם של הצעירים, אותה הגדיר כ"מופקרת", באדישות המוסדות המעודדים את הפעילות במרחב המקוון, ובכישלון שירותי המודיעין והביטחון לפקח על מרחב הסייבר ולעדכן מראש על המפגשים המתוכננים. היומון אף הזהיר משימוש אפשרי של שירותי מודיעין זרים באמצעי זה לערעור המשטר באיראן. אילו היה נעשה שימוש בטלגרם במהלך מהומות 2009, נכתב בעיתון, עלולים היו שירותי המודיעין הזרים לנצל יישומון זה כדי לארגן מהומות רחוב נרחבות.[40]

התקהלויות הצעירים בטהראן ובמשהד הציתו מחדש את הביקורת הציבורית סביב אובדן הערכים של צעירי איראן, ובו בזמן הצביעו על יכולת ההתארגנות שהפגינו הצעירים באמצעות הרשתות החברתיות, אשר יכולה לשמש בעתיד גם לצרכים פוליטיים. ואולם, נטייתם הבולטת של הצעירים באיראן למפגשים נטולי תכלית פוליטית-חברתית הינה ביטוי אפשרי לאסקפיזם הפוליטי, המתבטא בהתרחקות הצעירים האיראנים מעיסוק בעניינים פוליטיים ובחירה להקדיש את זמנם לפעילויות בידור ופנאי. זאת כחלק מתהליך רחב יותר של דה פוליטיזציה שעוברת החברה באיראן.

---

[1] TSK, darbe girişimine katılan personel sayısını açıkladı, *NTV*, July 27, 2016, http://www.ntv.com.tr/turkiye/tsk-darbe-girisimine-katilan-personel-sayisini-acikladi,ns92udU75k2vw-1OlEK4gQ [Accessed: August 1, 2016]

[2] "Darbe girişiminde şehit sayısı 240'a yükseldi", *BloombergHT*, July 19, 2016 http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1897408-darbe-girisiminde-sehit-sayisi-240a-yukseldi [Accessed: July 7, 2016]

[3] "İstanbul Atatürk Havalimanı saldırısı için son açıklama: 44 ölü, 237 yaralı", *Cumhuriyet*, June 30, 2016 http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/560118/istanbul_Ataturk_Havalimani_saldirisi_icin_son_aciklama__44_olu__237_yarali.html [Accessed: July 7, 2016]

[4] #GazzeAblukasıKalkıyor

[5] #İsrailUşağıRTE #SıradakiÖzürKime #İsrailinDostuErdoğan

[6] #SiyonistOyunaGelme

[7] #Turkeywillnotsurrender #alışmayacağız

[8] #Güvendedeğiliz #kalkayağatürkmilleti #terörelanetolsun

[9] #Milletçemeydanlardayız #Buülkebizim NocoupinTurkey #Darbeyehayır

[10] #Askerimedokunma #Darbeciyiyargılaerleredokunma #erlerkışlalarınagönderilsin

[11] #Ağaçiçindeğilvataniçin #gezidekilereönerim

[12] "Cumhurbaşkanı Erdoğan: İsteseler de istemeseler yapılacak", *Haber 10*, July 19, 2016 http://www.haber10.com/cumhurbaskani/cumhurbaskani_erdogan_isteseler_de_istemeseler_yapilacak-643339[Accessed: July 7, 2016]

[13] #idamistiyorum

[14] #idamistiyorum

[15] Harel Chorev, "The Spring of the Networked Nation: Social Media and the Arab Spring", *The Levantine Review*, Vol. 1, No. 2 (December 2012), p. 129.

[16] השיח בנושא ההפיכה התמקד בכמה תיוגים בולטים בפייסבוק ובטוויטר דוגמת "טורקיה", העם הטורקי", "כישלון ההפיכה", "טורקיה, מילתו של ארדואן", תודות לעם הטורקי הנשגב", "אני ערבי ואני מביע סולידאריות עם טורקיה" ועוד. #فشل_الانقلاب_العسكري_تركيا; #انقلاب_عسكري_بتركيا; #نعم_الرجل_اردوغان; #تركيا_تنتصر

[17] #فشل_الانقلاب_العسكري_تركيا

[18] #مسرحية_انقلاب_تركيا

[19] 21.7.16: https://www.youtube.com/watch?v=LlozXbmTULA

[20] #خونة_الامارات_تحتضنهم_تركيا

[21] #خونة_الامارات_تحتضنهم_تركيا
21.7.16: https://www.youtube.com/watch?v=LlozXbmTULA

[22] #خونة_الامارات_تحتضنهم_تركيا

[23] #فشل_الانقلاب_العسكري_تركيا

[24] https://www.facebook.com/Benguennak/posts/1423237177694180?comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22O%22%7D

[25] 15.7.16: https://twitter.com/amrelhady4000/status/754093265264279552

[26] 20.7.16: https://twitter.com/1_S7NT8/status/755813604704657408

[27] #المسجد_هدف

[28] 16.7.16: https://www.facebook.com/ElWatanNews/photos/a.376871149022898.84250.355842901125723/1380887978621205/?type=3&theater

[29] 22.6.16: https://www.facebook.com/Youm7/photos/a.175192485884755.43904.133880733349264/1527268924010431

[30] 23.7.16: https://www.facebook.com/Youm7/photos/a.175192485884755.43904.133880733349264/1527268924010431/?type=1&theater

[31] https://www.instagram.com/miting_tehran/, 7 ביוני, 2016.

[32] https://web.telegram.org/#/im?p=@tehranmeetingg, 10 ביולי, 2016.

[33] https://web.telegram.org/#/im?p=@tehranmeetingg, 7 ביוני, 2016.

[34] ראו, למשל, https://twitter.com/secret6813/status/740476868386770944, 8 ביוני, 2016.

[35] "מעצר מזמיני מפגש [של ילידי] שנות השבעים [הכוונה לשנות התשעים לפי לוח השנה האיראני] במשהד", ***רדיו פרדא***, 26 ביוני, 2016.

[36] https://twitter.com/fhaghani/status/740910438649597952, 9 ביוני, 2016.

[37] לתגובות גולשים בטוויטר סביב התקהלויות הצעירים, ראה: https://twitter.com/search?q=%23%D9%85%DB%8C%D8%AA%DB%8C%D9%86%DA%AF&src=typd; https://twitter.com/hashtag/%D9%85%DB%8C%D8%AA%DB%8C%D9%86%DA%AF_%DA%A9%D9%88%D8%B1%D9%88%D8%B4?src=hash.

[38] "מוסיקת פופ, פוליטיקה וביקורת חברתית :תגובות ברשתות האיראניות להרצאת ד"ר יוסף-עלי אבאזרי", ***ביהייב***, כרך 3, גיליון 1, ינואר 2015, http://dayan.org/he/sites/default/files/beehive_2015_jan_heb.pdf.

[39] "ניתוח תופעת המפגש של [ילידי] שנות השמונים [הכוונה לשנות האלפיים לפי לוח השנה האיראני] במתחם כורש", ***וטן אמרוז***, 14 ביוני, 2016.

[40] "מפגש טלגרמי, אם אירועי 1388 [הכוונה למהומות 2009] יישנו, מה נעשה?", ***Iran Press News***, 9 ביוני, 2016.